

INSTITUTS A TEMPS COMPLET

Consorci educació de Barcelona
Institut Barri Besòs

Barcelona

EXPERIÈNCIES D'OPORTUNITATS EDUCATIVES

EDUCACIÓ
360
A TEMPS COMPLET

1ª edició: febrer 2018

Edició: Fundació Jaume Bofill

Autoria: Clàudia Vallvé, Claudia Viñas - Xarxa de consultors

Disseny i maquetació: Xevi Riera - clou.cat

Copyright: Fundació Jaume Bofill

Reconeixement - Compartir igual (by-sa) - Internacional:

Es permet l'ús comercial de l'obra i de les possibles obres derivades, la distribució de les quals cal fer-se amb una llicència igual a la que regula l'obra original.

EXPERIÈNCIA DE L'INSTITUT BARRI BESÒS

INFORMACIÓ BÀSICA

Descripció sintètica de l'experiència

El Programa Instituts a Temps Complet del Consorci d'Educació de Barcelona està enfocat a augmentar l'èxit educatiu de l'alumnat escolaritzat en instituts d'alta complexitat mitjançant la provisió d'un servei de menjador per aquell alumnat en situacions econòmiques desfavorides així com la facilitació d'accés a les activitats de tarda complementàries al centre.

Àmbit educació a temps complet

- Enriquiment temps lectiu
- Integració temps no lectiu
- Connexió escola-entorn
- Innovació educativa

Àmbit territorial

- Municipi
- Àmbit supramunicipal

Nivell educatiu

- Educació infantil (0 - 2 anys)
- Educació primària primer cicle (3 - 6 anys)
- Educació primària segon cicle (6 - 11 anys)
- ESO (12 - 15 anys)
- Formació post-obligatòria (> 16 anys)
- Formació d'adults

DESCRIPCIÓ

Principals característiques

Instituts a Temps Complet és un programa impulsat pel Consorci d'Educació de Barcelona que té l'**objectiu** d'assegurar l'oferta de servei de menjador a l'alumnat dels instituts d'alta i màxima complexitat i facilitar l'accés a les activitats de tarda per tal de millorar l'èxit educatiu.

L'any 2016 es va iniciar el programa amb proves pilot a 2 instituts de la zona del Besòs-Maresme: l'Institut Barri Besòs i l'Institut Rambla Prim. Enguany s'ha estès a 14 instituts de Barcelona i el programa arriba a 430 estudiants.

Els **objectius específics** del programa són:

- Garantir que tots els instituts d'alta i màxima complexitat disposin d'oferta de menjador
- Facilitar la participació de l'alumnat en les activitats de tarda després del menjador
- Traçar una continuïtat entre les activitats de tarda i les activitats en horari lectiu
- Disminuir l'absentisme de la tarda en aquells instituts d'alta i màxima complexitat que fan jornada partida
- Disminuir l'absentisme dels alumnes del programa Èxit 2 en la modalitat d'Oficis a la Ciutat i Estades a Empreses

Els **destinatari**s del programa són tot l'alumnat de 1r i 2n d'ESO i l'alumnat de 3r i 4t d'ESO que participa al programa Èxit 2, programa de diversificació curricular. Concretament, els requisits específics són els següents:

- L'alumnat de 1r i 2n d'ESO que per la seva situació socioeconòmica, familiar o pedagògica es consideri que quedar-se a dinar al centre i a les activitats de tarda afavorirà al seu èxit educatiu.
- L'alumnat de 3r i 4t d'ESO del programa Èxit 2¹ en les modalitats d'Oficis a la Ciutat i Estades a Empreses

La raó per la que el públic destinatari s'ha restringit a l'alumnat de 1r i 2n d'ESO en detriment de 3r i 4t d'ESO, tot i la singularitat del programa Èxit 2, és a causa de 3 elements:

1. Es considera que és important posar el focus en l'alumnat dels primers cursos de secundària (1r i 2n d'ESO), atès que s'han d'adaptar a uns nous horaris i una nova organització del temps lliure, alhora que té una menor autonomia per organitzar-se el dinar respecte l'alumnat de 3r i 4t d'ESO
2. El risc d'abandonament prematur dels alumnes de 3r i 4t d'ESO del programa Èxit 2

¹ Programa Èxit 2: es tracta d'un programa de diversificació curricular del Consorci d'Educació de Barcelona per a aquells alumnes majors de 14 anys amb risc d'abandonament prematur

3. Límits pressupostaris

Els instituts han de garantir l'obertura del centre durant almenys 4 tardes a la setmana fins les 18:30 i l'oferta d'activitats extraescolars i/o la utilització de l'espai de la biblioteca per als alumnes.

Procés d'implementació

Actualment a Barcelona hi ha 20 instituts d'alta i màxima complexitat i d'aquests, 13 fan jornada compactada i 8 no tenen servei de menjador disponible.

El programa Instituts a Temps Complet sorgeix l'últim trimestre del curs 2015-2016 davant d'una població d'alumnes provinents d'una realitat socioeconòmica desafavorida.

La idea inicial va sorgir d'un pressupost extraordinari del Departament d'Ensenyament per oferir esmorzars als instituts d'alta i màxima complexitat. Des del Consorci d'Educació de Barcelona es va considerar però que seria més convenient garantir el dinar i poder allargar la jornada en el centre, de manera que el projecte es va anar modificant i es va reconvertir en el programa actual.

El programa s'inicia amb dos proves pilots a l'Institut Barri Besòs i l'Institut Rambla Prim, davant d'una problemàtica de nutrició, en què una gran part de l'alumnat havia d'anar al menjador social del barri en no disposar d'una oferta de menjador a l'institut. Alhora, el programa buscava facilitar els mecanismes perquè l'alumnat es quedés a les activitats de tarda.

L'Institut Barri Besòs ja feia més de 10 anys que duia a terme un pla d'activitats de tarda, en la línia que defineix el programa. Tot i que els instituts que fan compactada estan obligats a oferir activitats de tarda 3 dies a la setmana, hi ha instituts en què l'oferta d'activitats extraescolars és molt dèbil. Aquest no és el cas de l'Institut Barri Besòs, un exemple d'institut amb una filosofia d'espai educatiu més enllà de l'horari lectiu. A més del pla d'activitats de tarda, l'institut va emprendre per iniciativa pròpia un projecte de menjador escolar amb anglès, per tal de garantir a l'alumnat un àpat al migdia però sense que aquest fos vist com un espai assistencialista. El projecte va rebre suport extern però només hi havia la possibilitat d'oferir el menjador un dia a la setmana. Posteriorment, el Consorci d'Educació va identificar l'Institut com a pilot pel programa Instituts a Temps Complet i el projecte es va expandir i enfortir quant a estructura i solidesa.

Després dels bons resultats obtinguts en les proves pilot, el programa es va proposar als 20 instituts d'alta i màxima complexitat de la ciutat, d'entre els quals, 14 van decidir adherir-se al programa.

Funcionament del Programa

Els instituts que es vulguin adherir al programa han de presentar un document amb un pla detallat d'activitats de tarda vinculades al **projecte educatiu del centre**. Es tracta d'un pla personalitzat que cada institut elabora segons el seu context.

Dins d'aquest pla, en relació a les **activitats de tarda**, l'institut ha de garantir l'obertura del centre almenys 4 tardes a la setmana fins les 18:30, en què hi haurà oferta d'activitats extra-escolars i/o la utilització de l'espai de la biblioteca. En aquest espai, l'institut haurà de designar un referent de les activitats de tarda.

Els alumnes participants en el programa se'ls elabora un **Pla de treball individualitzat** en què s'estableixen les competències bàsiques, socials que es treballaran a la tarda, de manera que es garanteix la continuïtat entre les activitats en horari lectiu i no lectiu.

Quant al **servei de menjador**, els instituts que no disposin de menjador propi hauran d'establir un acord amb l'escola propera que hi estigui adscrita per tal d'utilitzar el seu menjador i fer-ne el seguiment de l'assistència i funcionament.

Aquest és el cas de l'**Institut Barri Besòs**, que des de fa 2 anys té un conveni amb l'escola de primària Joaquim Ruyra, en què s'ofereix un servei de menjador escolar per a tot l'alumnat i garantint d'aquesta manera una alimentació a l'alumnat que més ho necessita per les situacions socioeconòmiques desfavorides de les famílies. Els alumnes que hi participen són de 1r, 2n i 3r d'ESO. De 4t d'ESO no hi ha cap petició. De mitjana, són 50 alumnes, dels 400 al centre, que fan ús del servei de menjador. D'aquests 50 no tots però participen en les activitats de tarda. Tal i com diu el director del centre, l'accés al menjador i a les activitats de tarda és voluntari, i la seva participació no és condició sine *qua non* per accedir al menjador.

Quant a les **activitats de tarda**, el centre es manté obert de 8:30 a 19:30 els 5 dies de la setmana oferint tot un ventall d'activitats gestionades pel Consorci d'Educació, entitats socio-educatives i l'AMPA del centre. En més detall, el pla d'activitats i ens i entitats gestores són:

El **Consorci d'Educació** gestiona el **Programa Èxit**, programa de reforç escolar a l'alumnat de 1r a 4t d'ESO.

El **Casal dels Infants** s'encarrega de 2 projectes al centre:

a) **El Centre Obert d'Adolescents**: enfocat per a l'alumnat adolescents, especialment per a 3r i 4t d'ESO. S'ofereix totes les tardes de 17:00 a 20:00. Es tracta d'un espai d'acompanyament socioeducatiu que va més enllà del reforç escolar i curricular, i centrant-se en el desenvolupament de les habilitats personals, relacionals i d'aprenentatge dels nois i noies a través d'activitats lúdiques i formatives.

b) **El Casal Familiar**: Es tracta d'un projecte emprès el curs actual, enfocat a l'atenció a famílies no només del centre sinó de Barcelona ciutat. Les funcions principals del

Casal són l'assessorament i orientació a les famílies per superar moments de fragilitat i dificultat a partir de la seva atenció individualitzada. Aquesta atenció es centra en la provisió d'eines per augmentar les seves habilitats, competències i relacions amb l'entorn. El Casal s'ubica a la Biblioteca del centre i està obert els matins i a les tardes.

La **Fundació del Barça** ofereix el **Programa Futbol Net**. Es tracta d'un projecte educatiu en el que, a través de la pràctica esportiva vinculada al futbol, es treballa la educació en valors dels infants i dels joves, introduint aspectes com el coneixement d'estils de vida saludable, o la millora en l'autoestima i comportament tant en el terreny de joc com en l'entorn familiar i en la comunitat en general. Es tracta, per tant, d'una activitat que va més enllà de l'activitat extraescolar i que utilitza com a eina d'intervenció social, prenent com a base el diàleg entre els jugadors i jugadores amb l'orientació de l'equip de monitors.

L'AMPA té un conveni amb l'entitat **AEJ** per l'organització i contractació del monitoratge d'**activitats extraescolars diverses** com: activitats esportives, de teatre, manualitats, etc.

Finalment, el **mateix centre** ofereix una **Biblioteca Oberta** totes les tardes de 15:00 a 19:00 per a tots els alumnes i persones del barri. La Biblioteca ja estava oberta anteriorment i el centre ho assumia amb recursos propis i amb el suport d'ex-alumnes. El conveni establert amb el districte ha permès que s'oficialitzi i una empresa de serveis ofereix una persona per a fer l'atenció i control de l'espai.

Agents implicats

L'ens que ha impulsat el programa ha estat el **Consorci d'Educació de Barcelona**. No obstant això, és important assenyalar que el programa ha estat fruit de l'enriquiment d'un model que ja funcionava en alguns instituts de la ciutat, com és el cas de l'Institut Barri Besòs. D'aquesta manera, el paper del Consorci ha estat el **d'enriquir el programa** dotant-lo de recursos i **actuant com a facilitador** en 3 eixos principalment:

- L'acompanyament en l'elaboració d'un pla d'activitats de tarda ampli per aquells instituts que ho requerissin
- La facilitació d'un model per establir el conveni de menjador amb l'escola primària per aquells instituts que no disposin de menjador
- L'articulació a nivell tècnic d'una gran diversitat de realitats d'instituts d'alta i màxima complexitat en un sol programa

El **lideratge** en la selecció d'entitats i activitats de tarda és dels propis centres que són els qui elaboren el Pla d'activitats que presenten en el programa. Així mateix, el Consorci d'Educació té un rol de facilitador, acompanyant als centres per aconseguir els objectius comuns establerts i, alhora, per a realitzar el seguiment del programa.

Per al seguiment del programa, es consisteix una **Comissió de Seguiment** que es reuneix trimestralment per a fer el seguiment de la participació, l'assistència al menjador i a les activitats

de la tarda. Es tracta d'una comissió formada per: un representant de l'equip directiu de l'institut, un representant del referent del centre de les activitats de tarda i un representant del Consorci d'Educació. En els casos que l'institut disposi de menjador propi s'hi suma un representant referent del menjador, i en els casos en què el servei de menjador s'ofereixi a l'escola primària, hi ha d'haver un referent de la mateixa escola.

La **Comissió Social** del centre és l'encarregada d'identificar els alumnes del centre que participaran en el programa. Aquesta comissió està formada per un treballador social, l'Equip d'Atenció Psicopedagògica (EAP) i l'equip directiu. En funció del centre però aquesta Comissió pot variar en nombre i incloure altres professionals com per exemple, el psicopedagog del mateix centre.

En el cas de l'**Institut Barri Besòs** la coordinació i seguiment entre els diferents agents té un caràcter molt personalitzat. Es tracta d'un Institut amb una àmplia oferta d'activitats de tarda gestionades per diferents entitats. Cada Programa i entitat gestora suposen una realitat específica, de manera que l'Institut estableix les reunions i seguiment de forma individualitzada amb cadascuna.

Alhora, el llarg recorregut i experiència del projecte ha contribuït a l'establiment de vies de comunicació fluides, properes i diàries entre els diferents referents de les entitats, l'equip directiu, personal del centre i alumnat, de tal manera que el seguiment i gestió d'incidències s'aborda quan és necessari.

Mecanismes per garantir l'equitat

A través del programa s'assegura l'àpat del migdia a l'alumnat d'educació secundària dels centres d'alta i màxima complexitat que venen de famílies amb una situació socioeconòmica desfavorida. La garantia del menjador al migdia és, alhora, un mecanisme que facilita als joves a quedar-se a les activitats de tarda.

El Consorci d'Educació estableix 8 menús diaris becats per grup classe i, a més, s'ha creat una borsa de reserva de 60 beques addicionals destinades a cobrir necessitats específiques que es plantegin als instituts.

Pel que fa al cost de les activitats de tarda, aquestes són totalment gratuïtes en la seva integritat, amb excepció de les activitats gestionades per l'AMPA, per les que s'ha d'abonar una petita quota. Si la família no pot assumir el cost d'aquesta quota, però, se l'exempta de pagament.

La Comissió Social del centre és l'encarregada de valorar quins alumnes són susceptibles a ser beneficiaris i gaudir de plena gratuïtat del programa, d'acord amb requisits establerts en el

primer apartat. Així mateix, un dels criteris que s'estableix a l'hora de valorar l'accés al menjador és el compromís en la realització de les activitats de tarda.

No obstant això, tal i com es fa palès a l'Institut Barri Besòs, tal compromís és flexible, i l'alumnat gaudeix de plena llibertat per si adherir-se o no a l'activitat de tarda, independentment de si es vol quedar a menjador. Tal i com afirma el director de l'Institut Barri Besòs, el menjador és un dret, mentre que les activitats de tarda són una oportunitat, per tant, seria un error condicionar l'accés al menjador a la participació d'activitats de tarda.

Fortaleses, debilitats i reptes de futur del model

Tot i que l'Institut Barri Besòs ja portés més d'una dècada amb el funcionament del programa a nivell de centre, l'entrada del Consorci d'Educació ha traçat una nova forma de pensar-lo, dissenyar-lo i articular-lo.

Els **punts forts** del programa a l'Institut Barri Besòs són:

- La **implicació de l'equip directiu** que ha contribuït a que el centre educatiu esdevingui un motor de dinamització comunitària i connexió amb l'entorn. L'obertura del centre a totes les persones del barri, a través de la Biblioteca Oberta o del Casal Familiar, trenca amb les fronteres tradicionals del centre escolar per a repensar-lo com a espai educatiu per a tothom.
- La **permeabilitat del centre** a propostes i noves demandes de les famílies en la realització de les activitats de tarda
- La **flexibilitat del centre** a l'hora d'establir els requisits d'accés al menjador en relació a la participació de l'alumnat a les activitats de tarda

Quant a fortaleses del programa en relació amb la **participació del Consorci d'Educació** en la gestió del programa es poden identificar dos elements principals:

- La creació d'una **estructura sòlida**, de suport administratiu i d'enfortiment de coordinació entre l'entramat d'agents participants
- La gran **dotació de recursos** destinats, que ha permès estendre el menjador a tots els dies de la setmana, a diferència d'abans de la implicació del Consorci, en què només se'n podia oferir un de sol.
- La possibilitat de fer-lo **permeable a altres centres**.

En relació als **punts febles** del programa a partir de l'experiència de l'Institut Barri Besòs es poden identificar els següents elements:

- La **coordinació entre els agents**. Tot i que en el cas de l'Institut Barri Besòs la flexibilitat en la coordinació entre les entitats i l'equip directiu del centre és un element positiu, donat el llarg recorregut i experiència de tots els agents en el programa, en altres centres aquesta fluïdesa en la comunicació s'ha de construir i requereix d'una sistematització i

establiment d'espais o vies de comunicació per fer el seguiment del programa en el seu dia a dia.

- **El desgast del personal.** En primer lloc, el desgast de l'equip directiu. El lideratge del programa és assumit per l'equip directiu de cada centre, que comporta entre d'altres, les funcions de ser l'agent referent, d'articular la resta d'agents, fer-ne el control i resoldre les incidències del dia a dia. En segon lloc, el desgast del personal del centre, com el personal de neteja o consergeria, que han incrementat el seu volum de treball, ja que entren més persones al centre, no només l'alumnat, i han d'assumir l'increment d'esforços en les mateixes hores de feina. Tal i com afirma el director de l'Institut Barri Besòs, si el centre està obert al barri requereix de més personal que un centre educatiu que estrictament compleix amb les hores lectives i no lectives per al seu alumnat.

De fet, en aquest darrer punt podria raure la causa per la qual alguns centres d'alta i màxima complexitat no han volgut o volen adherir-se al programa Instituts a Temps Complet. Concretament, dels 20 centres d'alta i màxima complexitat de Barcelona als que se'ls ha presentat el programa, 6 han decidit no adherir-se, tot i el suport del Consorci d'Educació i la gran dotació de recursos que ofereix. Per tant, convindria qüestionar si la gran responsabilitat i esforços que ha d'emprendre l'equip directiu en la gestió del programa pot ser una de les causes d'aquestes decisions.

Els **principals reptes de futur** als que ha de fer front el programa són:

- Fer front a la baixa participació de l'alumnat adolescent en les activitats de tarda. Tot i que el programa resol la problemàtica de malnutrició de l'alumnat, no és tan clara la seva consecució d'esdevenir un mecanisme real perquè l'alumnat es quedi a l'activitat de tarda. En tractar-se d'adolescents, molts d'ells no volen seguir a l'institut durant la tarda i volen desconnectar anant-se'n fora de l'Institut. Davant d'aquesta situació és necessari pensar d'altres mecanismes o espais per fer augmentar la participació de l'alumnat en les activitats de tarda.
- Augmentar el suport del Consorci d'Educació, en especial en relació a la provisió de personal de reforç al centre per tal de garantir la gestió del gran volum de persones assistents: alumnat, joves del barri, famílies, i veïns i veïnes en horari no lectiu.

ASPECTES RELLEVANTS PER AL MODEL D'ESCOLA A TEMPS COMPLET

El programa d'Instituts a Temps Complet constitueix una experiència que encaixa en molts aspectes dins el model d'educació a temps complet. Tenint en compte l'experiència de l'Institut Barri Besòs i d'acord amb els elements identificats per l'Elena Sintès, s'identifiquen els següents elements:

1. L'Institut està obert cada dia de 8:30 a 20:00. S'ofereixen **activitats en horari no lectiu de caràcter gratuït** com la Biblioteca Oberta o el Programa Èxit del Consorci d'Educació, entre d'altres activitats de lleure educatiu gestionades per altres fundacions i entitats de l'entorn.

2. S'ha dut a terme una reorganització funcional del centre. S'han **flexibilitzat els horaris** del centre i les de l'equip directiu, per tal d'oferir una àmplia cobertura d'activitats de tarda.
3. El llarg recorregut del projecte fa que l'Institut Barri Besòs tingui l'anomenat "*Pla de tardes*" incorporat en el seu **Projecte Educatiu de Centre** des de fa anys, tot mantenint una clara vinculació entre les **activitats lectives i no lectives**, com és el cas de les activitats de reforç escolar que s'ofereixen a les tardes des del Programa Èxit del Consorci d'Educació.
4. L'Institut **col·labora de l'entorn** i cedeix l'espai a entitats socioeducatives com el Casal Familiar de l'associació el Casal dels Infants, al Casal de Joves del barri, entre d'altres. El centre és un espai i equipament educatiu per a tots els membres de la comunitat.
5. Hi ha una **taula de coordinació territorial** anomenada Comissió de Seguiment d'acord i com s'estableix en el mateix programa formada per representants de l'equip directiu, de les entitats de les activitats de tarda, del Consorci d'Educació i del servei de menjador.

A més d'aquests elements, s'identifica alguns punts del model ETC en què s'ha de seguir treballant com:

1. **El lideratge compartit:** tot i la creació de la Comissió de Seguiment i el suport del Consorci d'Educació al programa, la major part de responsabilitat recau en l'equip directiu i el paper de les famílies i les entitats, a nivell de lideratge, sembla quedar més relegat a un segon pla.

MÉS INFORMACIÓ:

Persona responsable del Programa Instituts a Temps Complet:

Anna Vera. Coordinadora territorial de Sant Martí
averar.ceb@gencat.cat

Persona responsable de l'experiència a l'Institut Barri Besòs:

Òscar Tàrrega. Director de l'Institut Barri Besòs
Carrer de Josep Pla, 40, Barcelona
otarrega@xtec.cat

Espai web de l'Institut:

<http://agora.xtec.cat/iesbarribesos/>